

There are no translations available.

Матеріал надано в авторській редакції

Моторіна Ганна

"Треба шукати на Дніпрі"

Він йшов тихо, лише шурхіт листя під ногами порушував тишу. Вітер, який обдував лице, був холодним, хоча надворі давно вже літо. Він не пам'ятав, як довго йде, так й куди йде, навіщо. Лише знав, що знаходиться десь на берегах Дніпра.

Він і не помітив, як несподівано для себе опинився в іншому місці: зникли могутні дуби, зникли темні хащі, не видно було тепер стрімких потічок. Перед ним розкинулося село з маленькими хатинами, які були схожі одна на одну – дерев'яні, під солом'яною стріхою, невеликими віконцями, зарослими бур'яном і садками. І тихо було. Лякала подорожнього й відсутність людей.

Озираючись, він йшов порожніми вулицями, виглядав господарів домівок – ні душі. Почав він стукати у двері, у вікна: в перше, в друг, в третє - та у відповідь знов ця незрозуміла тиша.

Вже засмутився чоловік та й зовсім відкинув надію знайти у селі живу людину чи хоча б якусь істоту. Коли почув скрип - то відчинилися двері однієї з хат, з якої обережно визирнув старий чоловік. То був дід – низький на зріст, худючий, горбатий, з довгим сивим волоссям. Одяг у нього був негарний, заплямований чимось червоним та жовтим. Мандрівник багато чому дивувався у своєму житті, але не думав, що колись так здивується простій літній людині, бо вже й не мріяв зустріти когось тут. Йому здавалосьь,

що він вже багато днів нікого не бачив, а тут така несподівана зустріч.

- І як величати вас? – сухим голосом спитав селянин.
- Добрий вечір, мене звати Дмитро, - представився подорожній, а потім додав, - Дмитро Іванович. Я заблукав, а вже темнішає. Чи не дозволите переночувати у вас?
- Авжеж, - усміхнувся селянин, - я люблю гостей. А мене Самійлом Гнатовичем звати.
- А що у вас за село таке, що немає нікого?
- Чого ж нікого? - похитав головою старий. - Є я, є мій пес Тимко.
- І все? - протягнув Дмитро. - Тут я бачу багато дворів.

Сивий зауважив:

- А чого ти очікував? Це ж дуже старе село, давно усіма покинуте, забуте. Навіть ніде в повітових книгах не значиться. Залишився лише один я з собакою. Був ще один чоловік, та він місяця два тому пішов рибалити й не повернувся.
- Ніколи ще сіл покинутих не бачив, - сказав мандрівник. - А як ви самі тут пораетесь? Зрозумів би, якщо були б ви молодим та здоровим, а так...
- Я старий, та не немічний, а головним тягерем для мене є не відсутність допомоги, а самотність, - розважливо заперечив той у відповідь
- Так чого ж ви не переїхали звідсіля?
- Бо чекав на тебе все життя, і сам Господь Бог зірки над тобою розставив. Ти повинен дізнатися про усе, що знаю й що бачив я, і не моя це воля, а всевишніх сил, - впевнено мовив старий, а потім, побачивши стривожені очі подорожнього, пояснив, що «це усе Доля».
- Яка ще Доля? До чого вона тут?
- Вона тут до того, щоб пояснити, що ця зустріч не випадкова.

Дмитро був таким, у кому вміщалися усі «трохи»: трохи мрійник, трохи прагматик, трохи романтик, але найсильніше у ньому виділявся палкий и тверезий скептик. Чоловік ніколи не приймав все на віру, а вивчав, досліджував й роздумував, тому слова селянина про Долю здалися його мозку дивними й незрозумілими.

- Я хочу розказати про цю славетну землю – землю козаків, землю Січі!...Ніхто не зможе зробити це краще за мене, бо тут я зростав, брати мої зростали, а потім і сини, онуки...І усі ми – нащадки визначного козацького роду, адже батько наш був сотником. – Він спинився, і побачивши вже не тривогу, а зацікавленість, запропонував гостю пройти до хати:

- Заходь до мене, Дмитре. Чи так і будемо стояти на порозі? Як-то казали: ти не питай в бурлаки, звідки він, а запроси до столу і нагодуй.

Вони зайшли, і, зачиняючи за собою двері, чоловік розумів, що тепер його життя ніколи вже не буде таким, яким було.

- Багато років тому стояла тут Микитинська Січ. Була вона велика і неприступна, адже спорудили її не абихто, а кмітливі запорозькі козаки. Секретом їх сили було побратимство, яке особливо шанувалося серед українських воїнів. Першим кошовим став Федір Линчай – гарний то був воїн, і як людина нічого був. Так я тобі скажу, що козаки його дуже любили і називали самі себе на його честь "линчаївцями".

Авжеж кілька правил основних існувало: дружини й діти повинні були жити у цьому селі; злодій карався биттям під шибеницею, саджанням на дерев'яну кобилу або навіть похованням заживо; курені завжди повинні були бути відкриті для мандрівників, які могли провести тут ніч. На чолі козацтва ставав гетьман, а обрання його було особливою традиційною церемонією.

Пам'ятаю, як учора, коли проголосили на Січі нового гетьмана... Було це так: одного дня прибув одного сюди разом зі своїм сином к козак, ам не простий! Люди, які бачили його, шапки знімали, голови схиляли. Говорив він грамотно, красиво. Думки в нього були правильні. Обличчя сильне, вольове, добряче засмагле на сонці. Від перенісся розліталися чорні широкі брови. Погляд був пронизливий, розумний, прямий і відвертий. Глядиш у ті очі - і хочеться вірити цій людині. Зморшки на чолі свідчили, що на його долю випало н мало тяжких випробувань. Постать була дужа, широка у плечах й кремезна, а на голові було таке, що я ніколи і не бачив ні до, ні після: на голову одягнений був якійсь високий обтислий жупан кольору чи то червоного, чи то малинового. На спину в нього була накинута лисяча шуба, обшита золотим шнуром і покрита парчею. А ще пояс він мав шкіряний із золотими пластинками. Коштовний, мабуть. Словом, любив він гарно вдягатися.

Одразу сказали нам, що ця людина буде нас вести у боях. Гетьманом він стане! Спочатку була призначена Січова Рада. Запорізького війська прийшло так багато, що довелося її проводити не на січовому майдані, а на січовій фортеці. Зібралися усі, вийшов той чоловік у центр і як заговорив! Яка то промова була – натхнена, яскрава! Потім узяв він у свої руки клейноди: корогву, булаву, бунчук і литаври військові. Вишукалися козаки після того у стрій і тричі вистрілили з мушкетів. А потім стріляли з усіх гармат на фортеці...Вирушив звідси він на чолі козацького загону проти поляків, на Визвольну війну. Він напав на залогу Речі Посполитої острова Базавлук і жорстоко знищив її, але це зовсім інша історія... Тож вселяю я зараз у тебе, надія України, любов до історії. Тепер вона буде вести тебе по життю і обійдеш ти з нею пішки усі українські землі.

А тепер я можу спокійно піти в інші світи... Виконав вже свій обов'язок перед Господом. Душа моя може бути вільною!

І побачив Він туман, який оповив усе навкруги. Дід почав зникати. Чоловік кричав йому щось у слід, намагався зупинити, щось сказати, але вже не було часу. І раптом подорожній відчув якійсь біль, якійсь страх на серці...якусь таємницю, яку потрібно неодмінно розкрити.

- Залишіться хоча б на хвилинку, - благав мандрівник, кинувшись старому у ноги, але той вже не міг лишитися.
- Шукай на Дніпрі.
- Що-що? – здивувався мандрівник, не мігши дотямити, до чого тут був Дніпро.
- Треба шукати на Дніпрі.

Раптом Дмитро Яворницький розплющив очі. Юнак підвівся і помітив, що знаходиться не у старій хаті, а у своїй кімнаті. Усе стало на свої місця: він – студент Харківського університету, його батьки – Іван та Ганна, а сам він походить з села Борисівка. Йому так яскраво запам'яталися пейзажи хащ і дідовий голос, що не міг він збагнути чи то сон був, чи то усе трапилось й насправді. Але розум наполегливо відкидав ці думки и казав, що це неможливо – не міг він здійснити подорож на землі Микитинської Січі, бо були вони ще до його народження відрізані від берега і знесені вниз за течією Дніпра під чаю весняної повені.

Він прокинувся і лежав зараз у ліжку, за вікном вже ранок. З вулиці доносився спів птахів, ледь помітні промені сонця визирають з фіранок. Підвівся. Підійшов до столу, який як ніколи тепер здавався студентові таким рідним, таким своїм. Взяв папір заплямований. «Заплямований, як сорочка того діда» - прошепотів Яворницький і, усівшись, почав писати. Писав він довго, довго...

Того дня він не пішов на лекції. Відмовився і від зустрічі з студентськими друзями. На думці було лише одне – записати усе сказане дідом Самійлом, не упустивши ані жодного слова. Чоловік, не зважаючи на свій скептизм, не мав сумнівів, що сон той був віщим. А потім глянув він на усе записане й зрозумів, що треба дослідити, кого мав на увазі дід, розповідаючи про «людину, яка вела їх у боях». Він вже знав, де треба шукати.

Так й почався новий етап у житті Яворницького, зробивши з нього одного з найвизначніших постатей в українській історії. Люди почали звати його дім «куреном», а його самого – «батьком Січі». Його дім більш ніколи не був пустим, і кожного дня від гостей-науковців і археологів лунала вже улюблена фраза Дмитра Івановича: «Ти не питай в бурлаки, звідки він, а запроси до столу і нагодуй», та ніхто не знав, де він її уперше почув.

Він дослідив, ким були героями дідової розповіді. Богдан Хмельницький разом з сином – ось кого згадував селянин! Шукав він правду довго: мандруючи, перериваючи архіви, знайомлячись з іншими людьми, хто вивчав цю тему. Побував за цей на землях Січі, але йому цього здалося мало – і проїхався він так всією Україною, збираючи по крихтам історію козацтва. А потім, зрозумівши, яким скарбом є для українського народу ця інформація, він почав писати книги. Спочатку з-під пера майстра вийшла «Історія запорізьких козаків», потім одна за одною понеслися «Запоріжжя в залишках старовини і переказах народу», «Слідами запорожців», «Малоросійські народні пісні», «Нариси з історії запорозьких козаків і Новоросійського краю», і багато-багато інших праць.

Став Яворницький завдяки тому дивному сну тим, ким його і пам'ятають - видатним дослідником історії і археологом. І жодного дня не пожалкував він, що присвятив своє життя «матінці-історії», як часто сам казав...